

Prof.dr hab. Irena Rzeplińska

Prof.em.INP PAN

RECENZJA rozprawy doktorskiej Pana mgr Cezarego Alberta Bliźniaka pt.: "Przestępstwo stalkingu w Polsce i krajach anglosaskich. Analiza prawno porównawcza",

przygotowanej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego pod kierunkiem dr hab. Barbary Marii Namysłowskiej – Gabrysiak

1. Wybór tematu

Stalking, jak pisze autor rozprawy, jest pojęciem zaczerpniętym z angielskiego języka łowieckiego i tamże oznacza „podchodzenie ukradkiem i osaczanie zwierzyny przez myśliwego” (str.16 rozprawy). I to z obszaru łowieckiego została zaczerpnięta nazwa zachowań, od pewnego czasu kryminalizowanych, których treścią jest : śledzenie swojej ofiary, uporczywe gnębienie, natrętne narzucanie się, nękanie. W polskim kodeksie karnym przestępstwo stalkingu zostało zdefiniowane w 2011 roku w katalogu przestępstw przeciwko wolności w art. 190a par.1 k.k. Autor tematem rozprawy doktorskiej uczynił przestępstwo stalkingu w polskim prawie karnym i prawie karnym wybranych państw /krajów anglosaskich.

Przestępstwo stalkingu to rodzaj zachowania zakazany przez prawo karne w krajach anglosaskich w ostatniej dekadzie XX wieku a w prawie polskim - w wieku XXI – jako czyn zabroniony nowe, acz znane i obserwowane w społecznościach od dawna. Kraje anglosaskie mają dłuższe, niż polski wymiar sprawiedliwości, doświadczenie w definiowaniu przestępstwa stalkingu, ściganiu, oskarżaniu i orzekaniu w sprawach karnych o stalking. Poprowadzenie analizy porównawczej , w tym zakresie, w przedmiocie przestępstwa stalkingu, pomiędzy polskim prawem karnym i jego realizacją a prawem karnym anglosaskim i jego realizacją, uważam za trafny jako wybór tematu rozprawy doktorskiej.

Ten temat ma w sobie pewną ciekawość i oryginalność: pokazuje i porównuje definiowanie przestępstwa stalkingu , różne zachowania , które wchodzą w skład znamion przestępstwa, w różniących się kulturami prawnymi, kulturami obyczajowymi społeczeństwach – polskim i krajów anglosaskich. Jest wreszcie pewna „cienkość” różnicy w odpowiedzi na pytanie dlaczego, w danym czasie, należało sięgnąć , w różnych społeczeństwach, po odpowiedzialność karną dla kontrolowania zachowań polegających na uporczywym nękanii.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej, tematu prawno porównawczego, uważam za wybrany i zdefiniowany dobrze, nowatorsko.

2. Struktura pracy i jej warstwa formalno – redakcyjna; problem badawczy i cele pracy; zastosowane metody badawcze

Rozprawę rozpoczyna wykaz skrótów używanych w tekście – to dobry zabieg.

Autor zaczyna rozprawę wprowadzeniem, w którym pisze o temacie i zakresie pracy, problemie badawczym, celach pracy, tezach badawczych i zastosowanych metodach, wyjaśnia (w ostatnim punkcie) strukturę prezentowanej rozprawy. Praca składa się z ośmiu rozdziałów, zakończenia, a dalej bibliografii i w odrębnych punktach umieszczonych: wykazu aktów prawnych, wykazu orzeczeń sądowych, wykazu glos, wykazu orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, źródła internetowe, inne źródła. W załączniku do rozprawy doktorant umieścił własną autorską koncepcję przepisów typizujących stalking lub nękanie oraz innych regulacji polskiego kodeksu karnego związanych ze zjawiskiem nękania lub stalkingu bądź z treścią art. 190 a par.1 k.k. Praca liczy 734 strony (bez załącznika, który liczy 10 stron) – to praca obszerna, ale jej obszerność uznaję za usprawiedliwioną: powołania w przypisach na literaturę polską i obcą, na stanowiska w tej literaturze prezentowane, powołania na orzecznictwo sądów z krajów anglosaskich: Anglia i Walia, Irlandia, Australia, Kanada, umieszczenie fragmentów uzasadnień z orzeczeń sądów.

Bibliografia pracy zgromadzona i przygotowana znakomicie – z pełnym wykazem publikacji z literatury polskiej i trafnie wyszukanyymi publikacjami monograficznymi i artykułowymi z literatury obcej, powstałej w krajach anglosaskich.

Znakomicie został przygotowany wykaz aktów prawnych: najpierw polskich potem w porządku alfabetycznym według miejsca, z którego akt prawny pochodzi – wykaz aktów prawnych z krajów anglosaskich wykorzystanych przez autora liczy 7 stron. Równie znakomicie przygotował autor wykaz orzeczeń sądowych, grupując je państwami, z których pochodzą: Polska, Australia, Irlandia, Kanada, Nowa Zelandia, Stany Zjednoczone Ameryki, Wielka Brytania – w ramach tej ostatniej osobno Anglia i Walia oraz Szkocja. Dalej odrębnie mamy: wykaz glos - dwie glosy do orzeczeń polskiego Sądu Najwyższego, wykaz orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, wykaz źródeł internetowych oraz wykaz materiałów określonych wspólnym mianem „Inne Źródła”. Wszystko przygotowane bez zarzutu.

Strukturę pracy, jej układ, stronę redakcyjną, język dysertacji - oceniam wysoko.

3. Zawartość merytoryczna dysertacji

Problem badawczy

Autor określił problem badawczy pracy pytaniem: „czy przyjęty w polskiej regulacji antystalkingowej zakres penalizacji oraz sposób ujęcia znamion czynu zabronionego adekwatne są do charakteru zjawiska stalkingu i funkcji prawa karnego?” (rozprawa str.22). Problem, jak pisze autor, można stawiać jeszcze szerzej, zastanawiając się czy typizacja stalkingu z art. 190a par.1 k.k. oddaje właściwie istotę i zakres penalizowanego zachowania a dalej czy zapewnia adresatom normy prawnej możliwość przewidzenia naruszenia prawa.

Autor rozwiązuje tak postawiony problem badawczy poprzez ukazanie antystalkingowego rozwiązania polskiego na tle antystalkingowego prawodawstwa karnego krajów anglosaskich: Anglia i Walia, Szkocja oraz Irlandia Północna (jako części składowe Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej), Irlandia, Kanada, Nowa Zelandia, wybrane stany i terytoria Australii oraz stany USA.

Badaniom prezentowanym w pracy, autor postawił cztery tezy. Pierwsza : „ regulacja antystalkingowa w polskim kodeksie karnym narusza zasadę nullum crimen sine lege certa, pozbawiając adresatów normy w niej zawartej rozpoznania ryzyka karalności (niespełnienie wymogu przewidywalności)” (str. 24 rozprawy).

Druga: „ polska typizacja stalkingu nie odzwierciedla w pełni charakteru stalkingu, zwłaszcza nie oddaje złożonej natury tego zjawiska, w tym wyrafinowanych metod zachowania sprawcy, niejednokrotnie składających się z legalnych, a prima facie nawet pożądaných , działań” (str.24 rozprawy).

Trzecia: „ konsekwencje zachowania się stalkera adekwatnie odzwierciedla odpowiadająca anglosaskiej koncepcji emotional distress - ogólna kategoria psychicznej (emocjonalnej) udręki, stanowiąca ramowy rezultat aktywności sprawcy nękania, w który może wpisywać się nawet najbardziej negatywny skutek prześladowania w postaci wzbudzenia w osobie nękanego poczucia strachu lub zagrożenia” (str.25 rozprawy). Autor, stawiając tę tezę, twierdzi, że wprowadzenie ustawą z dn. 31.marca 2020r. alternatywnego znamienia skutku w postaci uzasadnionego okolicznościami poczucia udręczenia stanowi właściwe uzupełnienie typizacji przestępstwa stalkingu o pojęcie krzywdy psychicznej.

Teza czwarta: wymogi strony podmiotowej czynu w typizacji z art. 190a par.1 k.k. są zbyt wysokie, nieadekwatne do charakteru wszystkich odmian penalizowanego zjawiska.

W odniesieniu do tej tezy autor sformułował tezy pomocnicze:

- polskie prawo karne wykazuje małą elastyczność w zakresie kształtowania wymogów mens rea ,
- „ model formułowania wymogów mens rea w polskim kodeksie karnym (brak zróżnicowania wymogów strony podmiotowej w obrębie jednego czynu zabronionego) obniża m.in. zakres ochrony ofiar stalkingu. Brak zastrzeżenia o nieumyślności oznacza rozciągnięcie wymogu umyślności na całość czynu zabronionego z art. 190a par.1 k.k.
- „ znacząca część przypadków zachowań spełniających wymogi przestępstwa stalkingu według wielu prawodawstw antystalkingowych krajów anglosaskich może nie wyczerpywać wszystkich znamion stalkingu z polskiego kodeksu karnego”. W przypisie autor wyjaśnia, że użył wyrażenia „ może nie wyczerpywać „ a nie „nie wyczerpuje” dlatego, że według prawodawstw anglosaskich stosowanych w rozpoznawanych sprawach nie było konieczności wykazania spełnienia tak daleko idącego, jak w polskiej typizacji stalkingu, wymogu umyślności. Elementem czyniącym różnicę jest sfera woluntatywna: w polskim kodeksie karnym wymóg godzenia się , w prawodawstwach anglosaskich „nawet tzw. powinność uświadomienia sobie przez sprawcę, że taki skutek nastąpi” (str.26, przypis 26 rozprawy).

Metody badawcze

Autor zastosował w pracy metodę formalno- dogmatyczną , która polega na analizie językowo – logicznej tekstów prawa obowiązującego w Polsce i tekstów prawa obowiązującego w poszczególnych krajach anglosaskich. Równolegle autor poprowadził analizę orzecznictwa i piśmiennictwa, polskiego i anglosaskiego, w zakresie przestępstwa stalkingu. Posłużył się zatem także metodą funkcjonalną. Powołując się na ustalenia Romana Tokarczyka, autora pracy „Komparatystyka prawnicza”, autor stwierdza iż w rozprawie wykorzystano tzw. metody mieszane.

Zastosowane przez autora pracy metody są dobrze poprowadzone, dobrze i bez zastrzeżeń zrealizowane. Bogata judykatura zarówno polskich sądów jak i sądów krajów anglosaskich

przycyżana przez autora, z cytatai z orzecznictwa obcego – budzi podziw. Pozwala autorowi na trafne argumentowanie w prowadzonych wywodach na rzecz uzasadnienia postawionych tez.

Struktura pracy – prowadzenie rozważeń

Autor rozpoczyna rozprawę (rozdział I) od nakreślenia historii rozwoju prawa antystalkingowego w krajach anglosaskich i w Polsce. Opisuje kształtowanie się prawa antystalkingowego w USA, wskazując na przyczyny kryminalizacji zjawiska stalkingu oraz prezentując (to bardzo ważne) wzorcowy kodeks antystalkingowy wprowadzony w USA. Dalej mamy zaprezentowane prawodawstwo kanadyjskie, australijskie i nowozelandzkie dotyczące stalkingu. Historię kryminalizacji stalkingu w Anglii i Walii autor pokazuje analizując trzy akty prawne: z 1997r., 2012 roku i 2019 roku – jednocześnie opisując problemy związane ze zwalczaniem zjawiska i przestępstwa stalkingu. W kolejnych rozdziałach czytelnik może zapoznać się z rozwiązaniami prawnymi i kształtowaniem się prawa antystalkingowego w Irlandii Północnej, Szkocji, Irlandii. Autor wnikliwie opisuje zmiany prawodawstwa, uzasadnienie tych zmian, cytuje (w przypisach) fragmenty aktów prawnych, orzecznictwo, krytyczne uwagi z piśmiennictwa danych krajów. W uwagach końcowych, trafnie zauważa, że zmiany w kryminalizacji zjawiska stalkingu w krajach anglosaskich polegały na ciągłym poszerzaniu jego zakresu. I druga, ważna obserwacja autora, przeobrażenia tego prawodawstwa zmierzały do tego, aby z zachowań naruszających prawo człowieka do spokoju i prywatności kryminalizować nie tylko te , które wywołują stany zagrożenia u pokrzywdzonego, ale wystarczającymi uznać stany udręki psychicznej.

Rozdział I kończą rozważania o penalizacji stalkingu w Polsce – uwzględniają nowelizację prawa antystalkingowego w Polsce w 2020r. oraz obserwacje autora dotyczące zderzenia polskich uregulowań antystalkingowych z postanowieniami wynikającymi z Konwencji sambulskiej z 2011r. W uwagach końcowych do tego rozdziału stawia autor pytanie „ czy obecny kształt znamion typu czynu z art.190a par.1 k.k. jest adekwatny do penalizowanego zjawiska – w szczególności, czy nie należy wprowadzić typów zmodyfikowanych czynu, na ile konieczne jest dookreślenie poszczególnych znamion i czy wszystkie z nich należy utrzymać w obecnej postaci .” Autor stwierdza ,ze dla odpowiedzi na to pytanie będzie posługiwał się analizą prawa antystalkingowego krajów anglosaskich.

W rozdziale II autor prezentuje , szeroko i wnikliwie, zjawisko stalkingu oraz przestępstwo stalkingu. Podkreśla trudności w definiowaniu zjawiska stalkingu, ukazuje stalking od strony psychologicznej i prawnej. Wskazuje na nietypowość przestępstwa stalkingu, na cechy działania sprawcy i odczucia ofiary – wpływ działań stalkera na jakość życia jego ofiar. Autor zwraca uwagę, że specyficzność zachowania stalkera – stalkingu – polega na tym, że jest to zachowanie występujące w normalnych relacjach między ludźmi. W przypadku stalkingu sprawca działa w sposób prześladowczy wobec ofiary, która działań stalkera sobie nie życzy. Autor na podstawie regulacji prawnych, judykatury, piśmiennictwa w krajach anglosaskich przedstawia tło, okoliczności i uwarunkowania działań stalkera oraz kategorie sprawców stalkingu. Autor krytycznie ocenia, że typizacja czynu z art. 190a par.1 k.k. nie oddaje wszystkich możliwych odmian stalkingu i jego właściwości jak: kontrolowanie, osaczenie i prześladowanie ofiary. Autor podkreśla jednocześnie, że lepiej wyrażają istotę zjawiska stalkingu jak prześladowania, kontrola ofiary, próby kontaktu z ofiarą przy braku jej zgody – anglosaskie regulacje prawne.

I tu moja uwaga i pytanie do autora: jakie są uwarunkowania tego zróżnicowania typizacji stalkingu w regulacji polskiej i regulacjach anglosaskich. Anglosaskie są szczegółowe, zawierają szereg elementów czynności sprawczych – w przeciwieństwie do polskiej regulacji, która jest, jak autor pisze „zbyt ogólna w określaniu czynności sprawczych.” Czy granicą różnicującą nie jest kultura prawna i kultura obyczaju w społeczeństwach krajów anglosaskich i społeczeństwie polskim? Autor porównuje regulacje prawne stalkingu w dwóch, pod pewnymi cechami, różnych kulturach prawnych: kulturze prawnej krajów anglosaskich – kulturze precedensu i polskiej kulturze prawnej – kulturze kontynentalnej. Kryminalizowanie zachowań, szczegółowość definiowania zachowań przestępczych może od tych kultur zależeć. W przypadku przestępstwa stalkingu, tak mocno związanego z obyczajowością relacji międzyludzkich w społeczeństwach – moim zdaniem na pewno.

W rozdziale III rozprawy autor przeprowadza analizę dogmatyczną przestępstwa określonego w art. 190a par.1 k.k. – uporczywego nękania oraz kwestii uporczywości działań stalkera w anglosaskich regulacjach prawnych. Robi to dobrze, szczegółowo, zwracając uwagę na istotne w bycie przestępstwa stalkingu kwestie i okoliczności: pierwsze – znamię czynnościowe czynu zabronionego z art.190a par.1 k.k. w kontekście konstytucyjnych wolności i praw przysługujących potencjalnemu sprawcy, drugie – kwestia celowości wprowadzenia ustawowego katalogu typowych działań sprawcy stalkingu lub kodeksowej definicji nękania, trzecie - kwestia schematu zachowania w anglosaskich regulacjach stalkingu i odniesienie do tegoż w polskiej typizacji stalkingu, czwarte – kwestia kontaktu z ofiarą bez jej zgody i zagadnienie kontratypu w postaci zgody dysponenta dobrem prawnym (potencjalnej ofiary stalkingu). W sytuacji, gdy ofiara godzić się będzie na kolejne zachowania oskarżonego, a zachowania te brane z osobna stanowią działania nieszkodliwe dla ofiary, brak będzie podstaw do przypisania mu odpowiedzialności karnej. Tekst nasycony jest odwołaniami do literatury polskiej i obcej oraz do orzecznictwa.

Jest jedna kwestia, w mojej opinii, która budzi moje wątpliwości, co, do celowości jej wprowadzenia do polskiego kodeksu karnego wzorem regulacji anglosaskich: katalog typowych działań sprawcy stalkingu. Autor pisze tu o „katalogu przykładowych lub typowych czynności (zachowań) sprawcy odpowiadających czynności sprawczej nękania z art. 190a par.1 k.k.” Uzasadnia swoje stanowisko przykładami takich katalogów z ustawodawstw krajów anglosaskich, np. wzorcowy antystalkingowy kodeks w Stanach Zjednoczonych. Katalog zachowań jest katalogiem otwartym.

Mam, jak wcześniej to napisałam, inne zdanie. Moim zdaniem formułowanie katalogu typowych działań sprawcy stalkingu, który mógłby się znaleźć w art. 115 k.k., jest zbędne. Wystarczające jest orzecznictwo sądów, ocena, w danej sprawie przeprowadzona przez sąd, zachowania sprawcy i odczucia ofiary wobec zachowania tegoż sprawcy.

Odrębny rozdział - IV, autor poświęcił sytuacji ofiary stalkingu, jej reakcji wobec bycia „stalkingowanym”. Szczegółowo i krytycznie rozważa autor znamię czynu zabronionego z art. 190a par.1 k.k., którym jest skutek w postaci wzbudzenia u ofiary uzasadnionego

okolicznościami poczucia zagrożenia, poniżenia bądź udręczenia lub istotnego naruszenia prywatności. Tak rozumiany skutek jest równoznaczny z pojęciem reakcji ofiary wobec działań stalkera.

Autor stawia tutaj trzy kwestie, w związku ze sposobem ujęcia znamion skutku czynu zabronionego z art. 190a par.1 k.k. Po pierwsze – czy alternatywne znamię w postaci uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia nie zostało sformułowane zbyt ogólnie?. Po drugie – czy w kontekście zasady ultima ratio trafnym było wprowadzenie do przedmiotowej typizacji (ale także w ogóle na grunt kodeksu karnego) pojęcia prywatności?. Po trzecie – czy słusznym było wprowadzenie do art. 190a par.1 k.k. ustawą z 31.03.2020r. dwóch dodatkowych alternatywnych znamion skutku w postaci wzbudzenia u nękaney osoby uzasadnionego okolicznościami poczucia poniżenia lub udręczenia?.

Odpowiedzi na te kwestie autor poprzedza rozważaniami na temat znamion skutków w przestępstwie stalkingu w prawodawstwach anglosaskich, wskazuje na różnorodność znamion skutku w przestępstwie stalkingu w tych prawodawstwach. Prezentuje szczegółową i bardzo dobrze prowadzoną analizę znamion skutku w przestępstwie stalkingu określonym w art. 190a par.1 k.k. Komparatystycznie ukazuje pojęcie „poczucia udręczenia” z art. 190a par.1 k.k. na tle anglosaskiego pojęcia emotional distress (udręki psychicznej). Prezentuje kryterium strachu lub udręki w przepisach antystalkingowych krajów anglosaskich jako punkt odniesienia dla polskiej regulacji. Autor, przytaczając stanowiska z piśmiennictwa anglosaskiego, pokazuje dyskusję nad problemem, zbędności czy niezbędności, poczucia strachu u osoby dotkniętej stalkingiem, jako koniecznym elementem zaistnienia przestępstwa stalkingu (str.355 i dalsze rozprawy). To bardzo ciekawy i dobrze poprowadzony fragment rozważań autora.

Autor, analizując definicję przestępstwa w art.190a par.1 k.k., postuluje doprecyzowanie polskiej typizacji stalkingu, m.in. poprzez dookreślenie zakresu oraz poziomu udręczenia, np. jako „znaczącego” bądź „istotnego” oraz drugie – wprowadzenie definicji legalnej „poczucia udręczenia”. Dobrze uzasadnia swoje stanowisko, acz nie zgadzam się z autorem – nie widzę celowości konstruowania definicji legalnej „poczucia udręczenia”. To pojęcie czy to „poczucie” pozostawiłabym do decyzji sądu w każdej sprawie – w znaczeniu rozważenia czy spełnione są znamiona przestępstwa stalkingu.

Analiza komparatystyczna, jak pisze autor, prowadzi do konkluzji, że „wprowadzenie do polskiej regulacji antystalkingowej alternatywnej przesłanki „istotnego naruszenia prywatności” ofiary jest rozwiązaniem niefortunnym i niepraktycznym”. Przyjmując argumenty autora – bardzo dobrze przedstawione, pozwalam sobie stwierdzić przeciwnie: znamię istotnego naruszenia prywatności będzie rozważane i stwierdzane w każdej sprawie, w której ten element znamion będzie miał miejsce. Jego treść wypełniać będzie judykatura.

Strona podmiotowa stalkingu i jej szczególna postać to przedmiot piątego rozdziału rozprawy. Autor otwiera ten rozdział rozważaniami nad obowiązującymi w polskim ustawodawstwie karnym rozwiązaniami strony podmiotowej przestępstwa stalkingu i rozwiązaniami w krajach anglosaskich. Zwraca uwagę na zasadnicze kwestie związane ze stroną podmiotową przestępstwa stalkingu, w tym na kwestie świadomości sprawcy dopuszczania się wobec ofiary - stalkingu, kwestie ograniczenia wymagań co do strony podmiotowej w przestępstwie stalkingu. W podsumowaniu autor stwierdza, że analiza tutaj przeprowadzona pozwala na sformułowanie zastrzeżeń i wniosków odnośnie regulacji strony podmiotowej stalkingu – odnosi zastrzeżenia i wnioski do treści art. 190a par.1 k.k. oraz do części ogólnej k.k. Argumentuje bardzo dobrze, powołując się na rozwiązania w ustawodawstwie krajów anglosaskich. Stwierdza, po przeprowadzonej analizie, że ewentualne zmiany w konstrukcji strony podmiotowej należałoby zacząć i przeprowadzić w części ogólnej polskiego kodeksu karnego a dopiero po tej zmianie wprowadzać zmiany w

części szczególnej kodeksu karnego, w tym w art. 190a par.1 k.k. Kwestia, tutaj przedstawiona, strony podmiotowej regulowanej w art. 9 par.1 i 2 k.k. jest dyskutowana w piśmiennictwie – autor zajął stanowisko w tej sprawie.

Cyberstalking - gratuluję autorowi podjęcia w kolejnym rozdziale zjawiska stalkingowania przy pomocy narzędzi nowych technologii. Autor przytacza dane liczbowe z 2010r. uzyskane od Koronnej Służby Prokuratorskiej w Anglii i Walii (powołuje się na monografię na temat Cyberstalking in the United Kingdom, s.485 rozprawy): 33% przypadków stalkingu miało miejsce z użyciem poczty elektronicznej, 32% z użyciem wiadomości tekstowych (SMS) oraz dodatkowe 8,4% poprzez strony serwisów społecznościowych. Cyberstalking to jedno z tych przestępstw, których popełnianie przy pomocy narzędzi elektronicznych będzie coraz liczniej popełniane. Autor analizuje relacje pomiędzy cyberstalkingiem a stalkingiem tradycyjnym. Omawia uregulowania cyberstalkingu w ustawodawstwie krajów anglosaskich i zwraca uwagę na kwestie celowości oddzielnego uregulowania cyberstalkingu w polskim prawie karnym. Po przeprowadzonej, wnikliwej analizie, w podsumowaniu, autor stwierdza, że w miarę rozwoju technologii samo rozróżnienie na stalking i cyberstalking nie powinno mieć większego znaczenia. Zgadzam się z autorem, że „de lege lata polska typizacja stalkingu swoim zakresem obejmuje również cyberstalking rozumiany jako zachowanie wyczerpujące znamiona stalkingu z art. 190a par.1 k.k., przy czym realizowane przy użyciu nowoczesnych technologii, głównie internetu lub innych środków techniki informatycznej bądź teleinformatycznej.”

W końcu rozprawy, autor zajął się analizą relacji między stalkingiem a innymi rodzajami przestępstw i wykroczeń. To ciekawe posunięcie. Pokazał stosunki między stalkingiem a groźbą karalną, stalkingiem a uporczywym pomawianiem i znieważaniem osób, stalkingiem a znęcaniem się, a przywłaszczaniem tożsamości, stalkingiem a przestępstwem utrwalania wizerunku nagiej osoby przy użyciu przemocy i innych zachowań określonych w art. 191a par.1 k.k.

Ostatni rozdział autor poświęcił analizie konstrukcji, treści i zakresowi regulacji prawnych zwalczających stalking lub zachowania z nim współwystępujące, wchodzące w jego skład lub w inny sposób z nim związane. Autor, twierdząc, że polska regulacja prawnokarna stalkingu jest nieprzejrzysta, próbuje w tym rozdziale zweryfikować tezę, że regulacja antystalkingowa w polskim kodeksie karnym narusza zasadę nullum crimen sine lege certa, to znaczy nie spełnia wymogu przewidywalności, pozbawiając adresatów normy prawnej rozpoznania ryzyka karalności. Autor przeprowadza analizę wnikliwie, odnosząc się do orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i wypracowanych tamże konstytucyjnych standardów określoności regulacji prawnokarnych. W podsumowaniu tej analizy, stwierdza, że jego teza została pozytywnie zweryfikowana - regulacja antystalkingowa w polskim kodeksie karnym narusza zasadę nullum crimen sine lege certa, pozbawiając adresatów normy prawnej rozpoznania ryzyka karalności. Zachodzi konieczność, zdaniem autora, dookreślenia poszczególnych znamion typu czynu zabronionego z art. 190a par.1 k.k., w tym zarówno znamienia czynnościowego jak i alternatywnych znamion skutku. Autor uważa także, iż konieczne jest wprowadzenie do kodeksu karnego definicji legalnych wyrażen użytych do opisu tych znamion: zdefiniowania pojęcia „poczucia zagrożenia” oraz „poczucia udręczenia”. Autor proponuje tu umieszczenie definicji w art. 115 k.k. lub w ramach art. 190a k.k.

Przyjmuję argumentację autora, poprowadzona analizę (bardzo dobrze) i postawione wnioski i propozycje de lege ferenda – ale pozostanę przy swoim zdaniu. Nie widzę konieczności dookreślenia – wprowadzenia definicji legalnych wskazanych wyżej wyrażen.

Stwierdzam, że autor zweryfikował postawione tezy badawcze - znakomicie poprowadzoną analizą komparatystyczną, dobrym, bez żadnych uwag, językiem i argumentacją. W załączniku umieścił trzy opcje propozycji własnych uregulowania treści przepisów typizujących stalking lub nękanie oraz innych regulacjach polskiego kodeksu karnego związanych ze zjawiskiem nękania lub stalkingu bądź z treścią art. 190a par.1 k.k. - bardzo dobrze napisane. Najbliższa mojemu „spojrzeniu” na przestępstwo stalkingu jest opcja trzecia.

Wysoko oceniam rozprawę doktorską mgr Cezarego Alberta Bliźniaka. Praca jest obszerna – liczy 734 strony, ale ma to swoje usprawiedliwienie. Rozprawa jest szeroko poprowadzoną pracą komparatystyczną z ukazaniem i przeanalizowaniem literatury i orzecznictwa dziewięciu krajów anglosaskich, z umieszczeniem w przypisach cytatów z orzeczeń, także w oryginale, cytatów z piśmiennictwa.

Składam wniosek do Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego o wyróżnienie rozprawy doktorskiej mgr Cezarego Alberta Bliźniaka.

Uważam także, że praca powinna ukazać się drukiem, ale po dokonaniu skrótów – autor powinien zdecydować o syntetycznym ujęciu kwestii, które rozważa, a z niektórych części pracy, do druku, zrezygnować.

Konkludując, stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Cezarego Alberta Bliźniaka czyni zadość wymaganiom określonym w przepisie art.187 ust.1 i 2 ustawy z dn. 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2022r., poz. 574 ze zmianami).

Reasumując, rozprawa doktorska Pana mgr Cezarego Alberta Bliźniaka pt.: „Przestępstwo stalkingu w Polsce i krajach anglosaskich. Analiza prawnoporównawcza” przygotowana na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego, pod kierunkiem dr hab. Barbary Marii Namysłowskiej - Gabrysiak jest, przeze mnie, pozytywnie oceniona i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie do dalszych etapów postępowania.

Krzysztof Bepiński